

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

659 תשפ"א י"ג אדר א' תשפ"א

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: הקב"ה מקדים רפואה למכה

שמסמל מזל רע ליהודים יותר מזה. והגמרא במסכת מגילה דף יג: מוסיפה פרט חשוב ומעניין: "הוא לא ידע כי בז' באדר מת ובז' באדר נולד". אם הוא היה יודע שמשה גם נולד בשביעי באדר, הוא לא היה כל כך שמח.

והדברים תמוהים: מה הסיבה לכך שהמן הכיר את יום הפטירה של משה ולא את יום הלידה? הרי את שניהם חז"ל הם אלו שחישבו ומצאו. ואם המן היה כל כך בקי בדברי חז"ל, ומשם הוא ידע מתי יום השנה לפטירת משה רבינו, איך הוא לא ידע את החלק השני של המשפט.

אלא בזמן לידת משה היתה גזירתו של פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", ממילא משה רבינו נחשב ל"גברא קטילא", מה שלא ידע המן שהקב"ה מקדים רפואה למכה, ובפרט ביום לידת משה – תכנן ה' שבת פרעה תרד ליאור כרפואה למכה עוד לפני שהמכה החלה. ממילא משה לא היה בר קטילא.

כתב הסטייפלר בספרו "חיי עולם" (חלק א' פ"ו): "על כל צרה ועל כל צער וסבל שבא על האדם, ידע האדם שיש לו כבר רפואה מוכנה עוד מקודם שבא הצער... ולא ייפול לייאוש חלילה. ועל כן, בכל מצב תתפלל ותצפה לישועה מתוך ביטחון גמור שהרופא כבר הכין את התרופה.

אצל הקב"ה יש הנהגה שמיימת מיוחדת שהקב"ה במכה עצמה הוא מרפא.

וכדי להבין זאת נקדים מעשה: יהודי ניצול שואה בקום המדינה התגורר בקרית ביאליק יחד עם בני משפחתו בעוני מחפיר.

אחרי עמל רב הוא מצא עבודה מסודרת ברשת צרכניות של מפא"י - מפלגת העבודה דאז. באותה צרכנייה הייתה מחלקת בשר שבה נהגו לייבא בשר טרף מחוץ לרשת. כדי להטעות את הקונים, שמו במחלקה "אדם דתי" עם כיפה, כאילו הוא המוכר, כדי שיחשבו שהבשר כשר.

מיועדנו ידע את האמת המרה – שהבשר טרף גמור.

יום אחד הגיעה אשה בחזות דתית שביקשה לקנות בשר. כיון שהבין שהיא מקפידה על כשרות, לחש לה: "אל תקני את הבשר הזה, זה בשר טרף". האחראי שם שמע זאת והלשין עליו למנהל. באותו יום הוא פוטר מעבודתו בבושות פנים.

באותה תקופה היה קושי גדול להשיג עבודה, והמצב הכלכלי בבית גם כך היה מאוד קשה. הם גרו בדירה זעירה של 34 מטר מרובע, כמו כן היה להם קשה מאוד עם השכנים הם

פרק ג במגילת אסתר פותח בפסוק "אחר הדברים האלה גידל המלך אחשוורוש את המן...". רש"י מפרש שרק אחרי שנבראה הרפואה שתביא לתשועת ישראל הופיעה מזימת המן הרשע. דברי רש"י מבוססים על הגמרא במסכת מגילה (יג:):

"אחר הדברים האלה. מאי אחר? אמר רבא: אחר שברא הקב"ה רפואה למכה, דאמר ריש לקיש: אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, שנאמר "כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים". אבל אומות העולם אינו כן - מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר "ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא".

מהם ה"דברים" שאחריהם גידל המלך אחשוורוש את המן? רק אחרי הריגת ושתי וחיפשו לו אשה במשך ארבע שנים, ואח"כ בשנת שבע למלכו בחר באסתר, וכתבת מעשה מרדכי בספר הזיכרונות לאחר שחשף את מזימת בגתן ותרש. רק לאחר שני דברים אלו, שהם תשתית הרפואה, אפשר הקב"ה להמן להתחיל לתכנן איך להכות את ישראל. ואז רק בשנת שתים עשרה למלכותו המן עשה את הגורל וקרה הנס.

החתם סופר כותב על הכלל שהקב"ה מקדים רפואה למכה, שיש לכך נפקא-מינה הלכתית: בתוספתא במסכת ב"ק (פרק ט') מובא, היוצא ליהרג, הואש חבל באחרים חייב, אחרים שחבלו בו פטורים. כיון שיוצא ליהרג – גברא קטילא הוא ואם ההורגו פטור קל וחומר לחובל בו. וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מהלכות ממרים ה"ב).

מחדש החתם סופר, שאם היוצא ליהרג שחבלו בו בסוף ניצל ממיתה, אף שהיה זה אחרי שחבלו, פוסק החתם סופר שהחובל חייב! אע"פ שבזמן שהכה הוא היה תחת גזר דין מות. ומדוע?

כי מאחר שהקב"ה מקדים רפואה למכה, הרי שגם כשנראה היה שהוא הולך למות, הרפואה כבר הייתה קיימת בעולם, ולכן הוא מעולם לא נחשב ל"בר קטילא".

בכך מסביר החתם סופר את טעותו של המן: מגילת אסתר מספרת על ה"פור" שערך המן במטרה לקבוע את החודש בו יתבצע 'הפתרון הסופי' של "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים". המן חשש כי ברגע האחרון היהודים יינצלו איכשהו מהגורל המר שמצפה להם, ולכן חיפש חודש עם מזל רע ליהודים, שייסייע לו להכשיל אותם.

ה"פור" נפל על חודש אדר, והמן שמח שמחה גדולה. הוא ידע שבחודש הזה הסתלק מושיעם של ישראל, ואין משהו

מאוד רצו לעבור דירה, אך הוא לא מצא שום מקום שיתאים למגוריהם בסכום שעמד לרשותו.

מרב צער נסע אל הכותל המערבי להתפלל ולבכות שם. וכשסיים את תפילתו כשפניו מלאות בדמעות, ניגש אליו יהודי לברר מה קרה וכשהוא סיפר לו. אמר לו, שהוא קבלן שבנה בניין מפואר בקרית מוצקין עם מעלית – דבר נדיר ביותר באותם ימים. הדירות עלו 40,000 לירות, סכום עתק שהוא לא יכול היה לחלום עליו. אבל הוא הציע לו הצעה בלתי נתפסת: "תשלם לי 220,000 לירות, ואת השאר תחזיר לי לאט לאט, איך שנוח לך כל זמן שתצטרך לשלם לי – אני אחיה".

מה פתאום אתה כזה נדיב? ענה הקבלן: אני הבן של אותה אישה שהזהרת אותה לא לקנות בשר טרף. כשהיא ראתה איך פיטרו אותך בגלל זה, היא ביקשה ממני שאעזור לך. החלטנו שאדם שמוכן להפסיד את פרנסתו בשביל יהודי אחר – אנחנו נעזור לו.

נמצא כי אלה שפיטרו אותו עשו זאת בשביל להרע לו, אבל בפועל על ידם הוא זכה. אילו לא פיטרו אותו, הוא היה נשאר פקיד עם משכורת פשוטה בדירה קטנה. דווקא המכה הזו גלגלה לו דירת פאר בנחת. בחודש שבו שילם את התשלום האחרון, כעבור 30 שנה, הקבלן נפטר – בדיוק כפי שאמר: "כל זמן שתצטרך לשלם, אני אחיה".

חז"ל אומרים (מגילה יב:) שממוכן זה המון, ונקרא שמו ממוכן כי היה מוכן לפורענות. הוא הכין את הפורענות של עצמו כשנתן עצה להרוג את ושת; ואומר המדרש (אגדת אסתר א' ט"ז): שהמון רצה להרוג את ושת על שלא הזמינה את זרש אשתו למשתה הנשים. אבל בעצם בכך הוא פתח פתח לאסתר להיכנס לרמון המלך. ובכך הוא הכין את הריגתו שלו על ידי אחשוורוש.

וכן מצינו רעיון זה במדרש (ויק"ר יח, ה): מחצתי ואני ארפא. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר: בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטייה, אבל הקדוש ברוך הוא במה שהוא מכה הוא מרפא, שנאמר 'כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך'. ע"כ. כלומר שמהמכה עצמה תצמח הישועה.

רעיון זה מופיע באריכות במכילתא דרבי ישמעאל (בשלח, מסכתא דויסע, פרשה א): "ויורה ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חוק ומשפט". ר' יהושע אומר: זה עץ של ערבה. ר' אלעזר המודעי אומר: זה עץ של זית, שאין לך עץ מר יותר מעץ זית. ר' יהושע בן קרחה אומר: זה עץ הרדופני... ר' נתן אומר: זה עץ קתרוס. ויש אומרים עקד תאנה ועקד רמון.... ר' שמעון בן גמליאל אומר: בא וראה כמה מופרשין דרכי הקדוש ברוך הוא מדרכי בשר ודם, בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל הקדוש ברוך הוא מרפא את המר במר, הא כיצד נותן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל כדי לעשות בו נס. ע"כ.

רעיון זה מופיע גם בבבלי (סנהדרין ע' ע"א-ע"ב): דתניא, רבי מאיר אומר: אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין. רבי יהודה אומר: חטה היה, שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן. רבי נחמיה אומר: תאנה היה, שבדבר שקלקלו בו נתקנו, שנאמר ויתפרו עלה תאנה. וכך מסביר רש"י במקום: מידת הקדוש ברוך הוא: באיזמל שהוא מכה בו הוא מרפא, נס בתוך נס כמו ויצת אש בציון וכתוב ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב. ע"כ.

דוגמה נוספת לשימוש בעיקרון הריפוי מתוך המכה, בסיפור על רב הונא (ברכות ה:) שהפסיד סכום כסף גדול מאוד כאשר החמיצו ארבע מאות חביות יין שלו. ניגשו אליו כמה אמוראים בתביעה שיפשפש במעשיו. לאחר שאמרו לו את המעשה בענין האריס שלדעתם רב הונא לא התנהג בו כראוי לחשיבותו, ורב הונא תיקן את הדרוש תיקון, מסיימת הגמרא בנס שנעשה לחביות החומץ של רב הונא: "איכא דאמרי הדר חלא והוה חמר, ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא". יש האומרים שהחומץ חזר דרך נס ליין, ויש אומרים שהחומץ התייקר עד כדי דמי היין.

מסביר הגר"ח ב'בן יהוידע', הבדלים שונים בין שני הניסים שאירעו: "לפי דברי האיכא דאמרי דסבירא ליה אייקר חלא, נרמז בזה כוחה של תשובה, שהמכה עצמה תהיה רפואה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל, באזמל שהוא מכה, בו הוא מרפא", כלומר מהחומץ עצמו נבעה הישועה והעושר.

ונראה לומר, שזה תלוי כיצד עושה את התשובה, כי כאשר שב בתשובה מאהבה הרי שהזדונות נהפכים לזכויות (יומא פו:) לכן העונש עצמו שנברא מעבירה נהפך לרפואה. וממילא בפורים ד'הדור קבלוה מרצון' – עשו תשובה מאהבה, נמצא שאף שהחלו בתשובה מיראה מחמת גזירתו של המן, כדברי הגמרא במגילה (יד.) "גדולה הסרת הטבעת..." אבל אחר כך שראו את גודל הנס- עשו תשובה מאהבה, לכן זכו שהמכה עצמה הפכה לרפואה.

בזה נבאר מה שמצינו אצל אסתר המלכה שביקשה שיצומו עבורה שלשה ימים.

וביאר בספר מנות הלוי, שאסתר חששה שמא עברה על שלש עבירות חמורות ועל כך ביקשה שיצומו עליה ג' ימים לכפרה.

עוון גילוי עריות: שנלקחה לבית אחשוורוש. אף שהגמרא בסנהדרין (עד:) אומרת "אסתר קרקע עולם" ופירש רש"י: היא אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה. אבל עדיין חששה שמא יש לה פגם כלשהו.

שפיכות דמים: שהיא גרמה שיהרג התך על ידה, דהנה מתחילה התך היה השליח שלה למרדכי, והוא היה המוציא והמביא, וכנאמר: ותקרא אסתר להתך, ותצוהו על מרדכי, ויצא התך אל מרדכי, ויגד לו מרדכי, את כל אשר קרו, ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי, ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי. ואח"כ התך נעלם מהמגילה, ואינו משמש כשליח עוד, וכנאמר: ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי. וצריך להבין התך להיכן הלך?

ורבותינו עמדו ע"ז בילקוט שמעוני (אסתר רמז תתרנ"ו), והשיבו: כשראהו המן להתך נכנס ויוצא בעטו והרגו, לפיכך אין מזכירו עוד, אמר הקב"ה הואיל וכך נהיה, רוח הקודש תהא משמשת בהם, שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר. ע"כ.

ונמצא שהתך נהרג מחמת אסתר, וע"ז חשבה אסתר שיש בידה עוון שפיכות דמים.

עוון עדוה זרה: מצאנו בגמ' (עבודה זרה ח.) עכ"ם שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמם שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: וקרא לך ואכלת מזבח. ועל זה חששה אסתר, שמא יש בידה עוון ע"ז.

ונמצא דאסתר פחדה שעברה על ג' עבירות החמורות, וכנגד זה הצריכה אותם לצום שלשה ימים, וע"ז השיב לה מרדכי (תהלים מ"ה, ט'): "מור ואהלות קציעות כל בגדותיך", ואותו המזמור מדבר על אסתר, וכו', כי ג' עבירות שלך אינן אלא כריח בשמים. כ"כ במנות הלוי בשם הרוקח, והביא כ"ז בקצרה מן החיד"א בספר דבש לפי (מע' אסתר אות ו').

ולפי דרכינו יש לומר, כיון שעשתה תשובה מאהבה, הרי שהעבירות נהפכו לזכויות ולריח ניחוח לפני ה'.

קו "אור הגאולה"

דברי חיזוק, תורה ומוסר להפיץ את אור הגאולה

מספר המערכת 0796065479

שלוחה 2 - שיעורי הרב איתי בן אהרון